

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain muuttamisesta (HE 190/2022 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten mietintöluonnoksesta, erityisesti siirtymäsäännöksen perustuslain mukaisuudesta. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valiokuntaneuvos Päivi Salo, sosiaali- ja terveysvaliokunta
- lainsäädäntöneuvos Janina Groop-Bondestam, oikeusministeriö
- maaneuvos Veronica Thörnroos, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- sosiaali- ja terveysministeri Annette Holmberg-Jansson, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- hallintopäällikkö John Eriksson, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- osastopäällikkö Bengt Michelsson, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- oikeustieteen lisensiaatti Sten Palmgren
- professori Janne Salminen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- professori Olli Mäenpää

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tartuntatautilakia.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

Esitykseen sisältyvissä säätämisyjärjestysperusteluissa lakiehdotusta tarkastellaan henkilötietojen suojan ja Ahvenanmaan itsehallinnon kannalta.

Valiokunnan lausunto PeVL 72/2022 vp

Laki voidaan hallituksen käsityksen mukaan säätää tavallisessa lainsäätämisyksityksessä. Asiasta olisi kuitenkin aiheellista hankkia perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tartuntatautilakia. Esityksen mukaan lakiin tehdään hyvinvointialueiden perustamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistusta koskevasta lainsäädännöstä johtuvat tekniset muutokset. Esityksen tavoitteena ei ole puuttua lainsäädäntöön sisällöllisesti lukuun ottamatta joitakin välttämättömiä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta johtuvia muutoksia. Lisäksi lakiin ehdotetaan tehtäviksi joitakin muita teknisiä muutoksia.

(2) Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt perustuslakivaliokunnalta lausuntoa erityisesti sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnokseen sisältyvän siirtymäsäännöksen perustuslainmukaisuudesta. Siirtymäsäännöksessä ehdotetaan säädettäväksi, että Ahvenanmaan maakunnassa ihmisten tarttuvien tautien torjunnasta huolehtivien toimivaltaisten viranomaisten määräytymiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta lainsäädäntöä, kunnes toisin säädetään.

(3) Ahvenanmaan maakunnalla on Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 12 kohdan mukaan tietty poikkeus lainsäädäntövalta terveyden- ja sairaanhoitoa koskevissa asioissa. Muun muassa ihmisten tarttuvien tautien torjuntaa koskeva lainsäädäntövalta kuuluu kuitenkin itsehallintolain 27 §:n 29 kohdan mukaan valtakunnalle. Hallinnosta huolehtii itsehallintolain 23 ja 30 §:n pääsääntöjen mukaan se, jolla on asiaa koskeva lainsäädäntövalta. Tehtävistä, jotka ihmisten tarttuvien tautien torjuntaa koskevan lainsäädännön mukaan kuuluvat valtakunnan viranomaiselle tai kunnille, huolehtii kuitenkin 30 §:n 9 kohdan erityissäännöksen mukaan maakunnassa maakunnan hallitus tai muu maakuntalaissa määrätty viranomainen.

(4) Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyy valtakunnan alueella hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Nyt arvioitavan hallituksen esityksen pääsisältönä on, että myös tartuntatautilain mukaan kunnille kuuluvat tehtävät siirretään hyvinvointialueille. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ei koske Ahvenanmaan maakuntaa. Nyt arvioitavassa mietintöluonnoksessa tehdään selkoa oikeusministeriössä valmisteltavana olevasta itsehallintolain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä, joka perustuslakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan perustuu tulkintaan, jonka mukaan hyvinvointialueita ei voida pitää itsehallintolain 30 §:n 9 kohdassa tarkoitettuina valtakunnan viranomaisina.

(5) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa viitataan myös siihen, että Ahvenanmaan maakunnan hallitus ei puolla 8.11.2022 esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa itsehallintolain muuttamista, mikä voi johtaa siihen, että itsehallintolain muutosta ei ehditä käsitellä ajoissa. Tartuntatautilakiin nyt ehdotettavien muutosten ja itsehallintolain 30 §:n 9 kohdan sanamuodon vuoksi hallintotoimivalta ihmisten tarttuvien tautien torjunnasta koskevissa asioissa Ahvenanmaan maakunnassa on siten muodostumassa oikeudellisesti epäselväksi. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mukaan ehdotetulla siirtymäsäännöksellä pyritään selkeyttämään oikeustilaa.

Valiokunnan lausunto PeVL 72/2022 vp

(6) Tartuntatautilaissa on useita säännöksiä viranomaisen toimivallasta puuttua yksilön perusoikeuksiin ja lain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämättömiksi arvioituista rajoitustoimenpiteistä. Tartuntatautilain toimivaltuuksilla puututaan muun muassa perustuslain 7 §:n 1 momentin turvaamaan henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä 10 §:n turvaamaan yksityiselämän suojaan siltä osin kuin näiden oikeuksien katsotaan turvaavan henkilön itsemääräämisoikeutta (PeVL 11/2016 vp, s. 2). Tartuntatautilain toimivaltuuksien luonne on omiaan korostamaan vaatimusta toimivaltaisista viranomaisista koskevan sääntelyn selkeydestä.

(7) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa ehdotetun siirtymäsäännöksen tarkoituksena on säilyttää toimivaltaisten viranomaisten määräytymistä koskeva nykytilanne Ahvenanmaan maakunnassa, kunnes asiasta säädetään itsehallintolaissa. Siirtymäsäännöksen viittauksella tartuntatautilain muutoksen voimaan tullessa voimassa olleeseen lainsäädäntöön tarkoitetaan esimerkiksi voimassa olevan, valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvan tartuntatautilain sääntelyä kuntien tehtävistä. Nyt ehdotettu sääntely voidaan perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Sääntelyn ymmärrettävyyden parantamiseksi sosiaali- ja terveysvaliokunnan on kuitenkin syytä harkita, olisiko siirtymäsäännökseen perusteltua ottaa maininta valtakunnan viranomaisista ja kunnista (esim. "Ahvenanmaan maakunnassa ihmisten tarttuvien tautien torjunnasta huolehtivien toimivaltaisten viranomaisten määräytymiseen sovelletaan valtakunnan viranomaisista ja kunnista tämän lain voimaan tullessa voimassa ollut lainsäädäntö, kunnes toisin säädetään.").

(8) Perustuslakivaliokunta painottaa kuitenkin, ettei nyt ehdotettu sääntelytapa ole paras mahdollinen ja että Ahvenanmaan itsehallinnon kannalta nyt ehdotettavaa lainsäädännöllistä järjestelyä selvästi asianmukaisempaa on säätää tarpeelliset muutokset itsehallintolakiin (ks. myös PeVL 18/2022 vp, kappale 9). Valiokunta pitää itsehallintolain muuttamista tältä osin hyvin tärkeänä ja korostaa, että nyt ehdotetun siirtymäsäännöksen varaan perustuvan järjestelyn tulee olla lyhytaikainen.

(9) Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin jossakin määrin samankaltaisessa sääntely-yhteydessä korostanut, että muutosten yhteydessä tulee huolehtia sääntelyn kattavuudesta niin, että viranomaisten toimivaltuudet ovat selkeitä eikä sääntelyyn jää aukkoja (PeVL 18/2022 vp, kappale 9). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan itsehallintolain muuttamisessa voi olla perusteltua tarkastella lain 30 §:n lisäksi esimerkiksi 32 §:n sääntelyä sopimusasetuksista. Sopimusasetuksilla voidaan maakunnan hallituksen suostumuksella siirtää valtakunnan hallinnolle kuuluvia tehtäviä määräajaksi tai toistaiseksi maakunnan viranomaiselle. Vastaavasti voidaan maakuntahallintoon kuuluvia tehtäviä siirtää valtakunnan viranomaiselle. Sopimusasetuksia on valiokunnan saaman selvityksen mukaan voimassa nelisenkymmentä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Valiokunnan lausunto PeVL 72/2022 vp

Helsingissä 30.11.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johanna Ojala-Niemelä sd

jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr

jäsen Maria Guzenina sd

jäsen Hannu Hoskonen kesk

jäsen Olli Immonen ps

jäsen Mikko Kinnunen kesk

jäsen Anna Kontula vas

jäsen Mats Löfström r

jäsen Jukka Mäkynen ps

jäsen Sakari Puisto ps

jäsen Ville Valkonen kok

jäsen Tuula Väättäinen sd

varajäsen Wille Rydman wr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala